

Dyslectisch en een vreemde taal leren

© **Ans van Berkel**

voorheen: Toegepaste Taalwetenschap
Vrije Universiteit Amsterdam

to Taal 2010
2^e Nationale Docentencongres Talen
25 november 's-Hertogenbosch

Inhoud lezing

Wat is dyslexie?

Wat is lastig voor een dyslecticus?

- Leren lezen en spellen in de moedertaal.**
- Leren lezen en spellen in een vreemde taal.**

**Suggesties voor ondersteuning,
spelling en grammatica**

Definitie van dyslexie

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een *hardnekkig* probleem met het *aanleren* en het *accuraat en/of vlot toepassen* van het lezen en/of het spellen op *woordniveau*.

(Stichting Dyslexie Nederland, 2003)

Martijn, dyslectische leerling

3 vmbo, gt

Woorden uit brugklasboek

**before, birthday, breakfast, evening, village,
chair, potato, sugar, postcard, stamps,
Dutch, dress, tomorrow, upstairs, perhaps,
channel, sometimes, clothes, parents, worry,
busy, interesting, nothing, teacher, history**

Mondelinge overhoring E-NL en NL-E

- Betekenis van alle woorden bekend.**
- Redelijke Engelse uitspraak.**

Dictiee Martijn

befor, burtday, breakfast, evening,
vilicis, chear, patteto, ceuger, postkard,
stamps, duch, dress, tomorrow,
upstairs, perhaps, cannel, somtimes,
cloths, parents, towary, bisye,
intresting, noving, teacher, history

De onderstreepte woorden zijn volgens
de leerling fout gespeld.

Leren lezen en spellen in moedertaal

- *Koppelen van klanken aan letters*
NL: *man, maan*; E: *but, Tim*; F: *roi, jour*;
D: *Torte, Maus*
- *Regels gebruiken (spelling en grammatica)*
NL: *mannen*; E: *butter*; F: *cadeau, qui*;
D: *der Mann*
NL: *hij wordt*; E: *he worked*; F: *ils donnent*;
D: *die Mäuse*
- *Inprenten*
NL: *reis, toch, etui*; E: *young, busy*;
F: *l'âge, bientôt*; D: *Kaiser, Hexe*

Leerproces in moedertaal

- **Klank-tekenkoppeling en regelgebruik (spelling) worden vrij snel vervangen door onbewust inprenten: ontwikkeling van woordbeelden in het geheugen.**
- **Woordbeelden: basis voor directe woordherkenning en correct spellen.**
- **Automatisering. Klank-tekenkoppeling en regels dienen dan vooral de controle.**

Dyslexie

- **Klank-tekenkoppeling komt moeizaam op gang.**
- **Regels worden niet voldoende geautomatiseerd.**
- **Grote moeite met inprenten.**

Daardoor veel minder en onvolledige woordbeelden in het geheugen.

Dyslectische brugklassers NL

Overhoring NL (vmbo gt)

**spoet, wenen (wennen), kleeding, etwie,
ateljee, asseswares, millkschek, plestik**

PW Aardrijkskunde (vmbo bk)

**een kaart is een verkleide, vereenvoutige en
een syymbolisch vergafen van de werkelijkhied
De schaal is een getaal wat aan geef hoe veel
keer de kaart verklient is**

Dyslectische native speaker Engels (10 jaar)

March 8th

Dear Mr Pumfrey

**I am ten. I did not injoy life until I got
hells because the techer say (thinking
thay no evrything) “you are lase and
norty”.**

**Now I am haveing hells. I can rit letters
and storys and eneyfing I wont to. But
speling is stil a lital bit difacelt.**

Dyslectische native speaker Frans (28 jaar)

**je devait ecrire une lettre pour ma petit
soeur qui a accouche il y avait de faute
biensur et mon mari il me sort tu ne fera
jamais les devoir au enfants car
catastrophe je sais qui na pas voulu me
faire mal en disent sa mes je les pris en
plein coeur**

Voorbeeldfouten Frans

Regels niet of foutief toegepast

Spellingregels:

Grammaticale regels:

**je devait (devais), ma petit (petite)
soeur, accouche (accouché), de faute
(des fautes), tu fera (feras), les devoir
(devoirs), au (aux) enfants, il na (n'a)
pas, en disent (disant), sa (ça), mes
(mais), je les pris (je l'ai pris)**

Dyslectische native speaker Duits (12 jaar)

Die Hekse

**Eine Hunge Frau hat sorgen und get zur einer
Hekkse und fragt ir ob sie etwas hette wowon
ire sorgen veggingen. Da Überlegt sie und sagt
was fur sorgen hast du den ich sehe andaurd
Gspenster. Da sagt sie da nim die Kreuter hin.
Sie sagt danke und wo sie hinaus gehen wolte
sticht sie die Hekse in den Rücken. Und seidden
sit man die Hekse nimer.**

Voorbeeldfouten Duits

Onjuiste weergave van de klankvorm

Hunge, wowon, veggingen, fur, andaurd

Inprentspelling aangepast: Hekkse, Hekse

Regels niet of foutief toegepast

*Spellingregels: den (denn), Rüken (Rücken),
nimer (nimmer)*

*Grammaticale regels: get (geht), wolte
(wollte), sit (sieht), hette (hätte), nim (nimm),
Kreuter (Kräuter)*

*Overige: hoofdlettergebruik, naamvallen (get
zur einer Hekkse, (er) fragt ir)*

Wat is lastig in een spellingsysteem als je vooral op je gehoor spelt?

Hoe minder eenduidig de relatie tussen klank en schrift is, hoe meer kans op problemen.

De discrepantie tussen klank en schrift kan zowel de spelling van klanken als van de grammatica betreffen.

**Spelling in de leergang:
de relatie tussen letter <> en klank / /**

Engels

<a> in have, company, page, are, was, software

/ei/ in Great Britain, page, they, stay

Frans

<s> in sept, Lisa, près

/s/ in sept, aussi, voici, garçon

Duits

<s> in sein, spielen

/o:/ in rot, der Sohn

Spelling in de leergang: klanken

Spelling van klanken wordt nauwelijks systematisch aangeboden en geoefend.

Woorden zijn geselecteerd op grond van betekenis, niet op basis van spelling.

Niet-dyslecten leren de spelling door middel van inprenten, maar dyslecten?

Spelling in de leergang: grammatica

Wordt wel systematisch aangeboden en geoefend, kan toch tot problemen leiden.

Algemeen (kenmerk dyslexie)

Leren toepassen en automatisering verlopen traag. Schrift grift niet voldoende.

Taalspecifiek

Mogelijk verschil tussen gesproken en geschreven grammaticale vormen.

PW Engels, brugklas

<i>Opdracht</i>	<i>Dyslectische leerling</i>
Dat is leuk.	Dets nais.
Hoe zit dat met ...	Wath a bowt.
Ik weet het woord niet zeker.	I'm not shur of die woord.

Duits, eind 2 vmbo gt

Fouten in invulzinnen

**Polizei, spatz (spät), ein Unfall, verletzt,
funf, umheilich, der Küchen (Kuchen),
Schefte (Geschäfte), die Näuse, shießen,
du must, nach Häuse, der Schriebtichs,
vierzhen, herzlih, er komt.**

Frans, 3 vmbo-gt

Vertaalzinnen

Maman porte des sousure brune.

Nous avon zwaf et nous prenons du thé.

Qu'est se qu tu vet Paul?

Marie, cousche-toi viet.

Ondersteuning met behulp van audio

Woorden leren (bijv wrts.nl)

- **Altijd met audio: eerst uitspraak en betekenis leren, terwijl gekeken wordt naar geschreven woord.**
- **Eerst woorden leren oplezen, dan pas leren spellen.**

Technisch lezen stimuleren door herhaald audiogestuurd lezen van

- **de teksten in de leergang (ook preteaching)**
- **ingesproken graded readers.**

Ondersteuning spelling van klanken

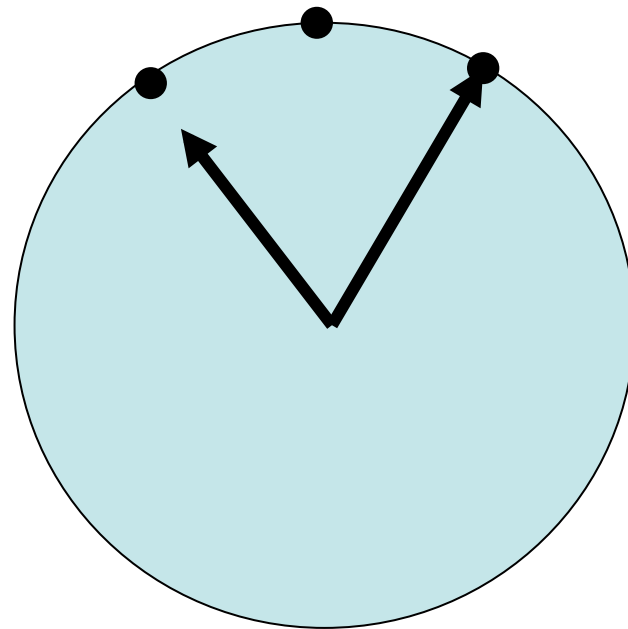
Hoofdregels aanbieden, voorbeeld Engels

- **Klinker-medeklinker-e patroon (magic e):**
late, time, home, rule
- **Medeklinkerverdubbeling na korte klinker in het midden van het woord:** *happy, swimming*
- **Medeklinkerverdubbeling na één klinkerletter aan het eind van het woord (FLeS):** *stuff, shall, less*

Voorbeeld Frans: é of è

è 11

é 1

Voorbeeld Frans

De laatste letter van een woord, is er één die je vaak niet hoort (STER (stad)-woorden).

le pays, le mois; le début, un enfant; premier, donner; le pied, le nord; le prix

magnifique, à gauche, la place, la classe, la carte, le groupe

Frans, vervolg

De laatste medeklinker spreek je uit, als een e het woord besluit.

le quart - la carte; beaucoup - le groupe

gris – grise; petit - petite; grand - grande

Voorbeeld Duits

Hoofdregels spelling

- Medeklinkerverdubbeling na korte klinker: *der Ball, schwimmen*
- Lange klinkers spel je met één klinkerletter: *der Tag, groß*
- MoLeNaaR-regel: lange klinker plus h alleen vóór m, l, n, r (*der Sohn, wohl*)

Ondersteuning spelling van grammatica

- **Accepteren dat aanleren en automatiseren traag verlopen.**
- **Laten leren en overhoren van grammatica in gesproken vorm, naast of in plaats van de schriftelijke vorm.**
- **Waar mogelijk ezelsbruggen aanreiken, vooral bij 'losse' kennis.**

Onregelmatige werkwoorden

Engels (en Duits)

Alfabetische ordening

spit – spat – spat

split – split – split

spring – sprang – sprung

stick – stuck – stuck

sting – stung – stung

stink – stank - stunk

Onr. ww in klankgroepen

Drie groepen plus kleine restgroep

Groep 1: 1 = 2 = 3

split – split – split

Groep 2: 2 = 3

stick – stuck – stuck

Groep 3: 1 ≠ 2 ≠ 3

spring – sprang - sprung

Voorbeeld Frans, adjectief

1. Bijv nw die altijd eindigen op een e
  - Na sommige medeklinkers altijd een e: *magnifique, grave, gauche*
  - Na sommige klanken is de e nodig voor de uitspraak: *rose, jeune, russe, rouge*
2. Als dat niet zo is, uitgaan van de vrouwelijke vorm, dan is een laatste medeklinker hoorbaar: *grise – gris, petite – petit, jolie – joli.*

Duits, voorzetsels met derde naamval

Diese DREI Schwestern
kommen *seit* vielen Jahren,
aus ihrem Dorf, *bei* jedem Wetter,
mit dem Rad *zur* Schule.

Gegenüber den anderen Schülern,
sind sie *nach* so langer Zeit,
die schnellsten *von* allen.

Außer diesen drei Mädchen kommen mir nie
so schnelle Kinder *entgegen*.

Duits, voorzetsels met vierde naamval

Bis um VIER Uhr nachts
schleicht sich *durch* die engen Gassen
für dunkle Geschäfte
gegen schlafende Bürger
der Räuber die Häuser *entlang*
ohne jedes Geräusch.

Sterke kanten gebruiken

De onvoldoende schriftelijke vaardigheden kunnen worden gecompenseerd met spreken en luisteren.

Voorwaarde: voldoende aanbod en oefening

- (leerling) cd gebruiken**
- ingesproken boeken**
- veel oefenen met kijk- en luistervaardigheid**

Besluit

- **Tips niet alleen zinvol voor dyslectische leerlingen.**
- **Vragen?**

Extra materiaal bij leergang

Engels

**Remedial workbook bij *New Interface 1*
(plus oefeningen op methodesite).**

Spellingwijzer bij *Worldwide 1*

Onderdeel van E-pack bij *All Right 1*

Frans

**In ontwikkeling: materiaal bij nieuwe
editie van *d'Accord*.**

Ondersteuning spellen en technisch lezen

Engels

A.J. van Berkel (2006). *Orthodidactiek van het Engels*. Bussum: Coutinho

**A.J. van Berkel & M.C.L.F. Hoeks-Mentjens (2007). *Opstapboek Engels* (deel 1 Leenwoorden, delen 2 en 3 Basiswoorden). Zoetermeer: Betelgeuze
(www.uitgeverijbetelgeuze.nl)**

Ondersteuning spellen en technisch lezen

Frans

**A.J. van Berkel (2007). *Opstapboek Frans*
(deel 1 leenwoorden, deel 2 en 3 basiswoorden).
Zoetermeer: Betelgeuze**

Duits

**A.J. van Berkel & C.L.A. Sauer (2009).
Opstapboek Duits (deel 1 klankspelingen, deel 2
opbouwspelingen). Zoetermeer: Betelgeuze**

Ingesproken leesmateriaal

Voor catalogus graded readers, waarvan vele met cd (Engels, Frans, Duits):

www.practicum-educatief.nl

Voor aardige non-fictie:

www.schoolsupport.nl

Onregelmatige ww naar klankgroep ingedeeld, zie

Engels

A.J. van Berkel (2006). *Orthodidactiek van het Engels*. Bussum: Coutinho

Lijst gratis te downloaden op

www.coutinho.nl/winkel/orthodidactiek-van-het-engels

Duits

A.J. van Berkel & C.L.A. Sauer (2009).

Opstapboek Duits (deel 2).